
Pět let česko-uzbeckých výzkumů na lokalitě Džandavláttepa

Pět let česko-uzbeckých výzkumů na lokalitě Džandavláttepa

Ústav pro klasickou archeologii FF UK prováděl mezi lety 2002 až 2006 ve spolupráci s Archeologickým ústavem Akademie věd Uzbekistánu archeologický výzkum lokality Džandavláttepa v Surchandarijské oblasti jižního Uzbekistánu. I tak by mohla znít stručná vzpomínková zpráva v tisku. Tento článek by měl prozradit více o tom proč, s jakými cíli a s jakými výsledky tato expedice ve Střední Asii – za peníze českých daňových poplatníků – pracovala.

Multikulturní lokalita Džandavláttepa, ležící v oblasti v antice nazývané Baktrii, byla vybrána pro zjišťovací archeologický průzkum v roce 2002 po konzultacích s uzbeckými partnery, neboť nabízela mimo jiné mohutné vrstvy z doby řecko-baktrijské, tedy z období našeho primárního – klasicko archeologického – zájmu. Již v roce 1993 zde probíhaly krátké zjišťovací výzkumy německo-uzbecké expedice.

Naším prvotním záměrem bylo, zjednodušeně řečeno, zkoumání dokladů materiální kultury doby řecko-baktrijské a její vztah k projevům klasické řecké civilizace. Po prvé zjišťovací sezóně jsme ovšem zásadně přeformulovali naše cíle: další práce na této lokalitě měla přinést: 1. odkrytí části obytné čtvrti z doby kušánské a kušáno-sásánovské (zhruba starší a mladší doba římská), 2. zachycení půdorysu části fortifikace včetně brány, 3. provedení stratigrafického řezu všemi kulturními vrstvami, 4. dodatečně byl v roce 2004 stanoven ještě čtvrtý zkoumaný objekt – „citadela“, kde nás zajímal stavební vývoj ve finálních fázích osídlení. První a čtvrtý úkol na sebe vzala česká část expedice vedená Ladislavem Stančem, druhé dva byly svěřeny uzbeckým specialistům pod vedením Kazima Abdullaeva. Celkově se expedice postupně zúčastnilo z české strany devět archeologů či studentů archeologie a jeden geodet. Za uzbeckou stranu se na práci podíleli čtyři archeologové a jeden student archeologie. Průběžně nám v terénu pomáhalo deset až třicet pět místních dělníků.

Výzkumy na tzv. šachristánu (dolní město) v prostoru obytné čtvrti, ukázaly komplikovanost archeologické situace, danou jednak mnoha následnými přestavbami domů, ale především porušením situace velkým množstvím novověkých muslimských hrobů. Ukázalo se, že v 1,5 až 2 m hlubokých sondážích jsme schopni doložit vrstvy z doby vrcholně kušánské (2.-3. století po Kr.) a počátku kušano-sásánovské fáze (2.polovina 3. – počátek 4. století po Kr.). K nejzajímavějším nálezům z tohoto prostoru patří římská spona, přivezená ze Středomoří, která je ve Střední Asii naprosto unikátní.

Na citadele byla odkryta část monumentální budovy, jakéhosi menšího paláce, z období 4. století po Kr., ale také starší zástavba z vrcholného kušánského období. Získali jsme rozsáhlé poznatky o stavebních technikách a materiální kultuře těchto období. Mezi drobnými nálezy z obou částí výzkumu najdeme vedle dominující keramiky, množství mincí, přesleny, závaží tkalcovských stavů, drobné šperky, fragmenty terakotových figurek. Dále se objevují nástroje jako nože, brousíky, srpy, zrnotěrky a ruční mlýnky, kousky skleněných a bronzových nádob a řada dalších.

Průzkum městské brány a opevnění doložil několik fází opevnění. Byly rozpoznány dvě fáze hradeb, mladší z nich o šířce 4,5 m byla používána už v 1.-2. století po Kr., později zřejmě opevnění ztratilo svůj význam. Zajímavým nálezem z prostoru brány je chodba nad průchodem se zásobou balvanů, které měly sloužit jako munice proti útočníkům.

Stratigrafický řez ve východní části lokality ukázal, že Džandavláttepa bylo osídleno takřka kontinuálně od počátku rané doby železné (9. století př. Kr.) až do přelomu pozdní antiky a raného středověku na počátku 5. století. Z tohoto sektoru pochází velké množství zajímavých nálezů všech typů.

Prvních pět sezón přineslo množství informací a velký objem materiálu, který byl průběžně zpracováván. Nyní je dokončován první svazek výkopové publikace, jenž by měl být ještě letos připraven k vydání.

Ladislav Stančo